

СТУДЕНТСТВО ЯК ПОЛІТИЧНА СУБКУЛЬТУРА (НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ)

У статті розглядається студентство України, його деякі особливості як соціальної групи. Виокремлюється ставлення студентства України до політики та політичних структур, що дає підставу для розуміння студентства України як політичної субкультури.

Ключові слова: студентство України, політична субкультура, субкультура студентства, політична субкультура студентства.

В статье рассматривается студенчество Украины, его некоторые особенности как социальной группы. Выделяется отношение студенчества Украины к политике и политическим структурам, что дает основание понимать студенчество Украины как политическую субкультуру.

Ключевые слова: студенчество Украины, политическая субкультура, субкультура студенчества, политическая субкультура студенчества.

The article deals with students of Ukraine, some of their peculiarities as social group. The attitude of Ukrainian students towards politics and political structures is singled out which gives grounds for considering students of Ukraine as political subculture.

Key words: students of Ukraine, political subculture, subculture of students, political subculture of students.

Постановка проблеми. Політична культура, як одна з найбільш відомих категорій політології, є сферою особистих і суспільних уявлень про світ політики, це «особливий зразок орієнтацій на політичну дію, політичні об'єкти серед членів націй» [8, р. 13]. Вироблення людьми ціннісних орієнтацій (і відповідних форм поведінки) на основі групових цілей й ідеалів перетворюють політичну культуру в сукупність субкультурних утворень, які характеризуються розходженнями у відношенні до влади й держави, правлячих партій, політичній участі тощо.

Поняття субкультури широко використовують для аналізу культури. На думку Д. Элазара, чим більш складне суспільство, тим більше ймовірна наявність у ньому субкультур. Субкультури являють собою взаємодію нюансів розходжень усередині більших культур, які відокремлені певною мірою, але завжди перебувають усередині рамок загальної культури [9, с. 5]. Існують різні трактування субкультури в політологічній літературі. Так, підручник політології за редакцією російського вченого А. Мельвіля вважає, що в поняття субкультура входять «локальні, відносно самостійні групи цінностей, норм, стереотипів і прийомів політичного спілкування й поведінки, котрі підтримуються окремими соціальними групами. По суті субкультури означають де які підсистеми орієнтацій і моделей політичної поведінки...» [6, с. 592]. У. Розенбаум відносить до субкультур не тільки системи специфічних

політичних орієнтацій і моделей поведінки, але і їхні групи, що дотримуються [10, с. 151]. На думку В.А. Мельника, який розглядав поняття політичної субкультури, існують особливості політичних культур різних соціально-демографічних і професійних груп. Він розрізняє політичну субкультуру молоді, жінок, інтелігенції, творчої еліти, службовців державного апарата, сільську, міську тощо. У країнах з багатонаціональним складом населення розрізняють етнічну субкультуру [4, с. 232–233].

Розглядаючи термін субкультура, Г. Алмонд і С. Верба привели приклад про те, що в США ліве крило Демократичної партії й праве крило Республіканської партії сприймаються як легітимні структури американської політики й уряду, але переконливо відрізняються друг від друга по цілому ряду внутрішніх і закордонних питань політики. Вони **поставилися до них як до політичних субкультур** (виділено нами – Л. П.) [8, с. 26–27].

Деякі автори вважають, що субкультури – це об'єднання громадян, що дотримуються точок зору, які різко відрізняються друг від друга і є різновидом конфліктних політичних культур [7, с. 318]. На наш погляд, існування політичних субкультур не носить конфліктного характеру, оскільки їхня наявність не завжди супроводжується появою політичного конфлікту. Адже різні політичні субкультури можуть спокійно співіснувати один з одним, взаємодіючи в рамках єдиної для всього суспільства політичної культури. Це служить підставою для стабільності суспільства. При цьому будь-яка політична субкультура включає як загальне, що характеризує домінуючу культуру, так й особливе, властиве тільки їй, що відрізняє її як соціальну групу.

Аналіз актуальних досліджень. Наведені точки зору на поняття політичної субкультури дають підставу використати цю категорію для з'ясування політичної культури, властивій тій або іншій соціальній групі, наприклад, студентству. Дослідники розглядають цю категорію у взаємодії з такими політологічними поняттями, як еліти, інтелігенція, молодь, вища освіта тощо. Студентство України досліджувалося в монографіях і статтях, ця частина населення часто вивчається за допомогою соціологічних опитувань. Поняття політичної культури також широко розроблено в політології. Серед багатьох закордонних і вітчизняних учених можна виділити Г. Алмонда, С. Вербу, У. Розенбаума, Д. Елазара, Э. Мейо, Ф. Ротлісбергера, Р. Даля, А. Лейпхарта, В.О. Рукавишникова, Т.В. Латишеву, А.В. Герасименко, А.С. Баснина, В.Н. Соколова й інших, які розглядали в контексті політичної культури субкультури, у тому числі й студентські.

Мета статті – проаналізувати особливості студентства як політичної субкультури, виокремив специфіку політичної субкультури цієї суспільної групи в політичній структурі суспільства на прикладі України.

Виклад основного матеріалу. Субкультура студентства має не тільки власні риси, але й характеризується політичною складовою, що дає нам підставу вважати її політичною субкультурою. Для пояснення цього положення звернемося до властиво категорії «студентство», яка у суспільно-політичній

літературі трактується як резерв інтелігенції. Багато дослідників розглядають студентство не тільки через призму його приналежності до інтелігенції, але і як підсистему вікової субкультури -молодіжної.

Розглядаючи феномен молодіжної субкультури, Т.В. Латишева вважає, що вона являє собою сукупність естетичних, політичних й інших ціннісних орієнтацій, символіку, моделі поведінки, життєвий стиль і зовнішню атрибутику якої-небудь групи молоді, яка представляє собою самостійне цілісне утворення в рамках загальної культури нації. При цьому молодіжна субкультура далеко не завжди антагоністична стосовно інших форм культури, вона може містити в собі багато загальнокультурних елементів, створюючи їхні оригінальні комбінації й доповнюючи матеріальними артефактами й духовними складовими» [3].

Студентство як частина соціально-демографічної групи молоді, поєднує у своїх рядах представників молодих людей з різних шарів суспільства приблизно одного віку. До найбільш відмітних властивостей цієї соціальної групи відносять:

- особливі умови життя, праці й побуту, соціальну поведінку й психологію, власну систему ціннісних орієнтацій, найчастіше відмінну від інших соціальних груп.

- високу мобільність соціальної групи, у цілому її згуртованість, що обумовлено спільністю цілей в одержанні вищої освіти, способом життя, активною участю в суспільних справах;

- приналежність студентства до еліти країни, що формується, збереження на довгі роки зв'язків, дружніх і професійних, придбаних у студентському віці;

- напружений пошук сенсу життя, активна взаємодія з різними соціальними утвореннями суспільства, високо інтенсивне спілкування, прагнення до нових ідей і прогресивних перетворень.

Ці й інші риси дають нам підставу для розуміння взаємодії студентства з політичними структурами. Його відношення до політики, та роль, яку воно виконує в суспільстві, дозволяють з'ясувати, чому студентська субкультура носить політичний характер.

На наш погляд, студентська субкультура може розглядатись як політична внаслідок наступних причин:

Перше. Студентству, як соціально-суспільній групі, властиві свої власні норми поведінки, ціннісні орієнтації, стереотипи й прийоми політичного спілкування, хоча в цілому воно підтримує політичні норми й цінності своєї політичної системи. Розділяючи в основному політичні цінності, які зберегли їхні батьки, і які вони одержали в процесі соціалізації під впливом таких основних агентів як школа, ЗМІ, вуз, студентство України у своїх перевагах виражає особливості свого етнічного, регіонального, статево-вікового, сільського / міського соціуму.

Правлячі кола України зацікавлені в тому, щоб інтегрувати студентську молодь у політичні й громадські організації, утягнути й використати в політичному процесі. Це обумовлено не тільки їхнім усвідомленням того, що

студентство – це майбутній елітний потенціал країни, але й у силу розуміння важливості студентської енергії й інтелекту для рішення певних політичних завдань.

В Україні відбувається інтеграція студентської молоді в політичну сферу шляхом входження її в молодіжні організації, молодіжні секції в рамках основних політичних партій і громадських організацій. Практично всі існуючі партії мають свої молодіжні секції. Якщо ж студентські суспільні об'єднання не організовані якою-небудь політичною силою в масштабах країни, то, як правило, ефект їхньої діяльності дуже невисокий. При цьому дуже невеликий відсоток студентів в Україні є членами політичних партій. Дані соціологічного дослідження, проведеного в грудні 2005 – січні 2006 року інформаційно-соціологічним центром Одеського державного економічного університету підтверджують це. Було опитано 1560 студентів 20 ВНЗ України різних регіонів (Київ, Донецьк, Маріуполь, Полтава, Кіровоград, Хмельницький, Одеса, Ізмаїл, Миколаїв). Так, опитування одеських студентів показали, що їхня переважна більшість (93%) не є членами політичних партій. При цьому 81% опитаних затверджували, що поки не мають наміру вступати в політичні партії, а 12% не є членами політичних партій, але мають бажання найближчим часом вступити в ту або іншу партійну організацію. Уже є представниками політичних сил 7% опитаних студентів. Більшість одеських студентів (58,5%) не довіряють політичним партіям. При цьому «скоріше не довіряють» 40,5%, а «повністю не довіряють» 18%. Протилежної точки зору дотримуються 16,3% студентів: 14,3% скоріше довіряють політичним партіям, а 2% довіряють їм повністю. Кожен четвертий респондент (25,2%) не зміг відповісти на дане запитання [5].

Друге. Як правило, зріст студентської активності в політиці відбувається у зв'язку з важливими політичними подіями в країні: виборами, референдумами, революціями, прийняттям непопулярних урядових рішень тощо. Специфіка політичної участі студентства визначається впливом насамперед груп рівних, ЗМІ й тих навчально-виховних колективів, де відбувається навчання студентів. У цілому ця участь не є визначальним у шкалі їхніх життєвих цінностей й, як правило, займає одне з останніх місць в ієрархії в ході проведення соціологічних опитувань.

Ми поділяємо думку українських соціологів про те, що в цей час поки не можна розглядати студентську молодь України як силу, де політична (а значить і громадянська) активність спрямована на вдосконалення, тим більше зміну соціально-економічного й політичного порядку в країні, соціально-економічних і політичних інститутів у державній структурі. У більшості випадків активність студентства проявляється лише тоді, коли її використовують як відому силу (наприклад, участь студентів у виборчих компаніях на стороні політичних партій з різною ідеологічною орієнтацією). Тут не можна говорити про які-небудь революційні дії, спрямовані на захист своїх (або суспільних) інтересів; або на реформування політичних інститутів, включаючи законодавство, національні свободи, релігійні волевиявлення. Досить активно проявляє себе

частина студентської молоді в національно-радикальному напрямку, але в чисельному відношенні ця група невелика [1, с. 22–26].

Моделі політичної поведінки в соціумі, які притаманні ринковому суспільству, відбиваються й у студентському середовищі. При цьому електоральна поведінка студентської молоді відповідає діапазону загальноприйнятих тенденцій у сучасному суспільстві, де є більшість «голосуючих» і відносно невелика кількість «учасників» та тих, які «не беруть участь».

Так, за даними соціологічного опитування, проведеного в Одесі, більше чверті студентів (28,9%) готові взяти участь в акціях протесту, якщо події торкнуться безпосередньо їх або їх близьких, 27,9% будуть брати участь в акціях протесту, якщо події стосуються їх частково, але будуть мати вплив на майбутнє студента. Якщо події стосувалися б важливих проблем життєдіяльності міста, про готовність виявити свій потенціал протесту заявило 13,9%, а у випадку, якщо події торкнуться проблем країни, про свою готовність вийти на вулицю заявило 10,3% опитаних. Не приймали б участь у подібних акціях протесту ні при яких умовах 10,7%. Відповідь «другу» вибрали 1,4%, а 6,9% утруднилися відповісти на це питання [5].

Третє. Студентство України характеризується наявністю певної ментальності, а специфіка його політичної свідомості проявляється як у прихильності різним напрямкам ідеологічного спектру, так й у довірі / недовірі владним структурам. Це також дозволяє нам затверджувати, що ми маємо справу з політичною субкультурою, оскільки наявність у населення різних політичних переконань, ідеологічних поглядів і ціннісних орієнтацій є показниками політичної субкультури. Так, рівна кількість опитаних одеських студентів заявляють, що мають устояні політичні переконання (39,1%) і що вони не мають таких переконань (38,5%). Утруднення відповіді на це питання викликало у 22,4%.

Третина одеських студентів (33,1%) не відносять себе ні до якого ідеологічного плину. Вважають, що вони є націонал-демократи – 14% опитаних, соціал-демократи – 12,4%, ліберали – 8,6%, соціалісти – 4,2%, комуністи – 3,7%, дотримуються національно-радикальної ідеології – 2,4%. Відповідь «інше» вибрали 6% респондентів, а 15,6% утруднилися відповісти на це питання [5].

Українське студентство має свою думку, судження, оцінки, які формують і його інтереси. Специфіка їх відповідає віковому, психологічному, моральному рівню індивіда. У цілому ж неоднозначність сучасних концепцій і доктрин, які звучать із боку політичних структур, ставить молодь перед досить скрутним вибором економічних, ідеологічних, політичних, національних, релігійних й інших пріоритетів. *У свою чергу, така багатовекторність створює й складну морально-психологічну й соціально-політичну атмосферу в суспільстві, у тому числі й серед студентської молоді* (виділено нами – Л.П.) [2].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Отже, політична субкультура – невід’ємна частина політичної культури. Вона характеризує

якісний стан суспільства в той або інший момент, сприяючи його фрагментарності або гомогенності. Різні політичні субкультури можуть спокійно співіснувати одна з одною, взаємодіючи в рамках єдиної для всього суспільства політичною культурою. Така єдність – джерело суспільної стабільності. З появою серйозних розбіжностей, розбіжності інтересів субкультур виникає погроза розпаду єдиної й утворення фрагментарної політичної культури.

Студентство як субкультура характеризується деякими рисами, які сприяють її політичній активності. Це обумовлено положенням студентства в економічній і соціальній структурі суспільства, специфікою освітніх, національних, статевовікових й інших ознак молоді.

Студентство може вважатися політичною субкультурою, оскільки в цілому його цікавлять політичні проблеми країни, пов'язані з розвитком ринково – капіталістичних відносин, які безпосередньо впливають на студентське життя (підвищення чи ні студентських стипендій, зростання вартості життя в країні, підвищення цін на проживання в гуртожитку, підвищення вартості підручників тощо).

Багато дослідників відзначають сьогодні в цілому низьку довіру представників студентства до діючих владних інститутів, політичних партій і більшості їхніх молодіжних лідерів. Ця недовіра є наслідком відсутності реальних політичних сил, що відстоюють інтереси молоді, нерозв'язаності її насущних соціальних проблем. Студентство часто не вірить проголошуваним політиками популістським гаслам, їхньої реалізації на практиці.

Важливість рішення проблем студентства обумовлена тим, що студентство поступово стає усе більш вагомим у політичному житті України. Це відбувається тому, що студентські проблеми прямо пов'язані з політичними проблемами країни, залежать від рішення суспільних, економічних і соціальних питань, від спрямованості демократичних перетворень, зміцнення прав і свобод в Україні. При цьому відношення студентства до політичних процесів, які відбуваються в країні, відбиває ступінь розвитку демократії в суспільстві.

ЛІТЕРАТУРА

1. Баснин А.С. Гражданская активность украинского студенчества как важнейшая составляющая политической культуры / А. С. Баснин, В. М. Соколов // Научные труды: методологический журнал. — М. : Изд-во МГГУ им. П. Могилы, 2006. — Т. 54 (вып. 41): «Политические науки». — С. 22—26.
2. Баснин А.С. Политическая активность студенчества в контексте трансформации общественных отношений в Украине: автореф. дис. на соискание науч. степ. канд. политич. наук: спец. : 23.00.02. «Политические институты и процессы» [Электронный ресурс] / А.С. Баснин. — К., 2010. — Режим доступа : <http://avtoreferati.ru/politicheskaya-aktivnost-studenchestva-v-kontekste-transformacii-obshhestvennyx-otnoshenij-v-ukraine.html>.
3. Латышева Т.В. Феномен молодёжной субкультуры: сущность, типы [Электронный ресурс] / Т.В. Латышева. — Режим доступа : <http://www.isras.ru/files/File/Socis/2010-6/Latysheva.pdf>.

4. Мельник В.А. Политология: учеб. [для студ. высш. учеб. зав.] / В.А. Мельник. — Мн. : Выш.шк., 1996. — 495с.
5. Одесские студенты интересуются политикой, но не хотят сами в ней участвовать – опрос: МОСТ-Одесса – 2 июля 2010 года [Электронный ресурс]. — Режим доступа : <http://most-odessa.info/news/politics/9084.html>.
6. Политология: учебник / [под ред. А.Ю. Мельвиля]. — М. : Московский государственный институт международных отношений (Университет) МИД России, ТК Велби, Изд-во Проспект, 2005. — 592 с.
7. Теория политики: учеб. пособ. / [под ред. Б.А. Исаева]. — СПб. : Питер, 2008. — 318 с.
8. Almond G.A. The Civic Culture. Political Attitudes and Democracy in Five Nations / G.A. Almond, S. Verba. — Boston and Toronto : Little, Brown and company, 1963. — p.
9. The Ecology of American Political Culture: Readings / [ed. by D. J. Elazar and J. Zikmund II – Thomas Y Crowell Company]. — N.- Y. : Established 1834, 1975. — P. 5.
10. Rosenbaum W. Political Culture / W. Rosenbaum. — N.Y. : Free Press, 1975. —151 p.